

УДК 351.853

к. арх., доцент **Коротун І. В.**,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

АРХІТЕКТУРНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ БУФЕРНИХ ЗОН ОБ'ЄКТІВ ВСЕСВІТНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

Анотація: наводяться архітектурні принципи формування території буферних зон об'єктів всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

Ключові слова: об'єкти всесвітньої культурної спадщини, буферні зони.

За визначенням, буферна зона, як правило, зональна область, яка знаходиться між двома або більше іншими областями. У нашому випадку між територією об'єкту всесвітньої культурної спадщини і територією іншого призначення. З вимог Оперативного керівництва з імплементації Конвенції з охорони культурної спадщини впливає подвійна функція буферної зони: з одного боку – створення додаткового рівня захисту для об'єкту всесвітньої культурної спадщини, як конкретної матеріальної субстанції, друга вимога – збереження історичної цілісності його оточення.

Відомо, що до цього часу у вітчизняній практиці, поки що, адміністративних механізмів та наукових методів визначення розмірів буферної зони не існує. У цьому випадку, згідно ст. 48 Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.): «Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про охорону культурної спадщини, застосовуються правила міжнародного договору України». Таким чином, при розробці регламентацій юридичною базою мають бути положення Оперативного керівництва про імплементацію положень Конвенції про охорону всесвітньої спадщини.

Головний принцип формування буферних зон – забезпечення надійного рівню захисту об'єкту всесвітньої культурної спадщини. Він формулюється, як *принцип прерогативи збереження автентичності і цілісності об'єкту всесвітньої культурної спадщини та його контекстного оточення*. Цей принцип складає безумовну основу будь – яких теоретичних положень, що стосуються формування і усіх видів використання буферних зон. Теоретичні положення щодо автентичності об'єктів всесвітньої культурної спадщини розроблені дослідниками Ю. Йокілето та М. Фейлден, схвалені на Генеральній асамблеї ІКОМОС (Нара, 1994) і ввійшли до «Оперативного керівництва з

імплементатії Конвенції з охорони всесвітньої спадщини». Що стосується вимог охорони контекстного оточення, вони були вперше сформульовані у тексті «Афінської хартії» (1931) і розвивались в багатьох міжнародних настановах: Венеціанська хартія (1964), Вашингтонський Статут (1987), Стокгольмська Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини (1998), Віденський меморандум: «Всесвітня спадщина та сучасна архітектура - управління історичним міським пейзажем» (2005). Зокрема, у Віденському меморандумі проголошується що *історичний урбаністичний ландшафт* набуває виняткового і універсального значення завдячуючи поступовій еволюції, а також запланованого територіального розвитку протягом відповідного періоду часу завдяки процесам урбанізації, що включають екологічні та топографічні умови і відображають економічні та соціально-культурні цінності, які стосуються спільнот. Захист і збереження історичного урбаністичного ландшафту включає *окремі пам'ятники, що знаходяться в реєстрах захисту, а також ансамблі та їхні характеристики, фізичні, функціональні та візуальні, матеріальні та асоціативні, з історичною типологією і морфологією.*

Принцип, пов'язаний з узгодженням інтересів містобудівного розвитку міста і задоволення потреб місцевих громад у використанні і господарюванні формулюється, як *дотримання обґрунтованої достатності площі території буферної зони.* Він принцип передбачає здійснення декількох етапів підготовки наукового обґрунтування. Попереднє обрахування очікуваної території буферної зони, здійснюється за допомогою коефіцієнту пропорційності K , який змінюється відповідно до конкретної групи вираховується ймовірне (очікуване) значення величини території буферної зони. На наступному етапі відбувається коригування отриманих параметрів в ув'язці з особливостями конкретного об'єкту, або особливостями даної території.

Принцип якісної однорідності територій буферної зони полягає у застосуванні методики обстеження і класифікації території, що потенційно входить до меж буферної зони, зайнятих забудовою, так і вільних територій.

Території, що отримали прогнозування подальшого активного архітектурно – містобудівного перетворення, а також такі, що мають потенційні загрози і ризики (техногенно небезпечні: зсуви, обвали та осипи, просадки земної поверхні та території з малоцінною і зношеною забудовою, недобудовані міські об'єкти), запропоновано не включати до буферних зон.

У процесі наукових досліджень планувально - просторових властивостей існуючої забудови буферних зон встановлено, що елементами охорони є так звані «морфотипи забудови». Морфотипи - поняття, обґрунтоване в рамках теорії архітектури в другій половині 20 століття (за О. Гутновим,

В. Глазичевим). Морфотип (за О. Гутновим) - це різновид планувально-просторової організації міської забудови, що склався в результаті еволюції міського середовища. Морфотипи відтворюють функціональну наповненість забудови, конкретизують просторову організацію території, її історико-культурологічний аспект. Концентрація однорідних морфотипів (за Г. Осиченко) утворює морфорайони з однорідною планувально – просторовою організацією. Однорідні морфотипи, що утворюють морфорайони створюють міське середовище з конкретними якостями і являють собою базові утворення.

Проведений аналіз об'єктів всесвітньої культурної спадщини та їх буферних зон, дозволив визначити декілька типів морфологічних утворень, які відрізняються ступенем впливу на формування композиційно – просторових якостей середовища:

- провідні структури вищого порядку: містобудівні домени (наприклад, єпископальні кафедральні собори - Сен – Етьєн, місто Бурж; Собори Нотр-Дам у містах Шартр, Амьєн, Турне, ратуші і беффруа у Бельгії та Франції);
- середнього - об'єкти в ландшафті (дерев'яна церква Урнес, дерев'яні церкви Карпат, дерев'яні церкви Словацьких Карпат);
- нейтральні нижчого рівня, що становлять наукову, пізнавальну та естетичну цінність (старовинна типографія Плентен – Моретус дом - практикум, Антверпен, Бельгія; будинок Міла, архітектора А. Гауді, Барселона, Іспанія).

На відміну від об'єкту, така типологічна група, як ансамбль представляє собою гармонійне сполучення від декількох об'єктів, до десятків і сотен об'єктів, коли йдеться про історичні центри міст і характеризуються як множинні, складні.

Містобудівна еволюція морфорайону у сприятливому напрямку перетворює середовище історичних центрів міст у досконалий множинний, складний архітектурно – просторовий ансамбль. До таких належать урбоцентри – центральні частини міст – місця паломництва і підвищеної туристичної активності, що перетворились на *міжнародні громадські центри*: Єрусалим, Париж, Рим, тощо.

З метою отримання об'єктивних характеристик території множинних, складних об'єктів всесвітньої культурної спадщини, урбоцентри, квартали, ділянки історичної забудови, як інтегровані, так і локалізовані, а також їх буферних зон, що складаються за певних планувальних одиниць, кварталів, використано методики параметризації забудови (за С. Араповим, О. Шарлай, за О. Ємельяновим), планувально – просторові показники: планувальна конфігурація визначає подібність (відмінність) планувальних одиниць (кварталів, парцелій) на рівні генерального плану, а коефіцієнт конфігурації

планувальних одиниць характеризує геометричну форму планувальної одиниці за ознаками кількості кутів примикання.

Характерна для територій історичної забудови просторова виразність характеризується показником щільності просторових орієнтирів. Середня висота фасадів визначається, як середнє арифметичне висот будинків в межах досліджуваної планувальної одиниці і характеризує висотні параметри будинків; ступінь щільності планувальних одиниць визначається кількістю планувальних одиниць на одиницю території морфотипу та характеризує середні розміри планувальних одиниць; щільність забудови характеризує інтенсивність використання територій і визначається відношенням площі забудови всіх будинків на площу території; відсоток вільного контуру (периметральність) відображає наявність меж у плані досліджуваного кварталу периметральної забудови та визначається відношенням довжини матеріальних меж зовнішнього контуру фасадів до периметра. Масштабність пішохідного простору забудови визначається співвідношенням висоти першого поверху забудови і росту людини - 1,8 м.

При визначенні якості історичної забудови доцільно застосовувати коефіцієнт потенціалу реконструкції, або відсоток малоцінних, зношених, дисгармонуючих та сучасних об'єктів в історичному середовищі.

До історико – культурних показників належать щільність пам'яток (кількість на одиницю території), коефіцієнт естетичної цінності забудови визначається співвідношенням площі цінних фасадів (стилістично забарвлених фасадів) та площі всіх фасадів.

Ці та інші об'єктивні показники слугують підґрунтям для виконання графічних матеріалів зонування, у якому відображається диференціація територій з показниками територій забудови високого ступеню якості, зі сформованою планувальною структурою і просторовою композицією, що виступають у якості морфоутворюючих еталонів і територій не сприятливих для включення в межі буферних зон, які будуть піддаватися трансформації з метою архітектурно – містобудівного вдосконалення і гармонізації. Останні, в свою чергу, розглядаються на предмет доцільності їх включення до меж буферних зон.

Чим більша визначена потенційна ймовірність втручання, тим менший показник автентичності, відповідно тим менша доцільність включення таких ділянок до меж буферних зон. Таким чином конкретизуються показники попередньо визначеної площі буферної зони з врахуванням конкретних умов і властивостей ділянок історичної забудови.

Підсумки узагальненого аналізу обстеження, ідентифікації, диференціації і класифікації територій, створюють наукове підґрунтя для формулювання

остаточних рішень щодо меж і параметрів території буферної зони кожного конкретного об'єкту всесвітньої культурної спадщини.

Сформульовані принципи створюють наукове підґрунтя для розробки методичних рекомендацій диференціації меж буферних зон об'єктів всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО у сучасних умовах.

Література

1. Коротун І.В. Сучасна практика архітектурно – містобудівної діяльності в межах буферних зон об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (на прикладі країн Європи)./Міжнародний досвід охорони, збереження та популяризації об'єктів Всесвітньої культурної спадщини. Матеріали Міжнародної науково - практичної конференції/Міністерство культури України, Національна комісія у справах ЮНЕСКО, Національний Києво – Печерський історико –культурний заповідник, Україна, Київ, 2015. - С. 40 - 44.
2. Коротун І.В. Архітектурні об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні: проблеми, задачі та тенденції організації збереження і управління / Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Вип. 41. - К.; КНУБА, 2015. - С. 103-107.
3. Осиченко Г.О. Інтегральний метод районування історичних міст. Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. Вип. 18. - К.: КНУБА, 2004. – С. 138-148.
4. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. United Nations educational, scientific and cultural organisation. Intergovernmental committee for the protection of the world cultural and natural heritage. URL: <http://whc.unesco.org/archive/opguide12-en.pdf> / (дата звернення 17.11.2016)

Анотація

Приводятся архитектурные принципы формирования территории буферных зон объектов всемирного культурного наследия.

Ключевые слова: объекты всемирного культурного наследия, буферные зоны.

Abstract

The architectural principles of the area of buffer zones of the World Cultural Heritage are presented in the article.

Keywords: objects of world cultural heritage buffer zone.